

САЯСАТ, МАДАНИЯТ / ПОЛИТИКА, КУЛЬТУРА

УДК: 376.026

DOI 10.33514/1694-7851-2022-4-311-315

Абакулов Р.А.

окутуучу

Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети

Ош ш.

Борубаева А.Б.

филол. илим. канд, проф.

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Сартбекова Н.К.

педагог. илим. док., проф.

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

nursart@mail.ru

Абакулов Р.А.

преподаватель

Кыргызско-Узбекский международный университет им. Б. Сыдыкова

г. Ош

Борубаева А.Б.

канд. филол. наук, проф.

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

Сартбекова Н.К.

док. педагог. наук, проф.

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

nursart@mail.ru

Abakulov R.A.

Lecturer

Kyrgyz-Uzbek International University named after B. Sydykov

City Osh

Borubaeva A.B.

Candidate of Philological Sciences, Professor

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

Sartbekova N.K.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Director of the Institute of Foreign Languages Computer Linguistics

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

**АЗЫРКЫ УЧУРДУН МАДАНИЙ АРАЛЫК БААРЛАШУУНУН ӨНУКТҮРҮҮ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ**

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОММУНИКАЦИИ**

**CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL
COMMUNICATION**

Аннотация: Бул макалада, чет тилин үйрөнүү окуу процессинде маданий аралык баарлашуунун ролу жана мааниси талкууланат. Маданий аралык баарлашуу болочок адистердин профессионалдык жана инсандык сапаттарын, маданий аралык компетенттүүлүгүн жана чет тилдик баарлашуу кырдаалында этностор аралык толеранттуулукту калыптандыруунун жана

өнүктүрүүнүн булагы катары каралат. Заманбап коомдо, маданий аралык баарлашуу билимде ажырагыс бөлүгү катары каралат жана интенсивдүү маалымат алмашуу, баалуулуктар менен мүнөздөлөт.

Негизги сөздөр: чет тили; маданий аралык баарлашуу; болочок адистер; профессионалдык жана инсандык сапаттар, компетенттүүлүк; толеранттуулук.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль и значение межкультурной коммуникации в учебном процессе в процессе изучения иностранного языка. Межкультурная коммуникация рассматривается как источник формирования и развития профессиональных и личностных качеств будущих специалистов, межкультурной компетентности и межнациональной толерантности в условиях иноязычного общения. В современном обществе межкультурная коммуникация рассматривается как неотъемлемая часть образования и характеризуется интенсивным обменом информацией и ценностями.

Ключевые слова: иностранный язык; межкультурная коммуникация; будущие специалисты; профессиональные и личностные качества; компетентность; толерантность.

Annotation: This article examines the role and importance of intercultural communication in the educational process in the process of learning a foreign language. Intercultural communication is considered as a source of formation and development of professional and personal qualities of future specialists, intercultural competence and interethnic tolerance in the conditions of foreign language communication. In modern society, intercultural communication is considered an integral part of education and is characterized by an intensive exchange of information and values.

Keywords: foreign language; intercultural communication; future specialists; professional and personal qualities; competence; tolerance..

Азыркы учурдагы, жогорку билим берүүнүн системасы кесиптик жана социал-инсандык компетенцияларды калыптандырууга, билим берүү процессинин ар бир катышуучусуна гуманисттик баалуулуктарын жана маданий аралык баарлашуунун маданиятын өнүктүрүүгө багытталган.

Адистерди – ЖОЖдун болочок чет тили мугалимдерин кесиптик даярдоо - билим берүү процессин интегралдык система катары көрүүнү билдирет, анын структуралык компоненттери психологиялык, педагогикалык, тилдик, усулдук жана жалпы илимий жактан кесиптик ишмердүүлүккө даярдыгын камсыз кылат. Чет тилдерди үйрөнүүдө, окуу процессинин маанилүү милдеттери болуп тилдик билим жана көндүмдөр менен катар маданий аралык баарлашуунун принциптерин жана эрежелерин, нормаларын жана эрежелерин калыптандырууну камсыз кылган жеке ресурстарды, жеке сапаттарды жана жөндөмдөрдү өнүктүрүү жана жаңылоо саналат [5].

Маданий аралык баарлашууга басым жасоо принциби студенттерди жаңы коммуникация каражаттарын – бөтөн тилди үйрөнүүдө, алардын изилденүүчү тилдин өлкөсүнүн маданиятын билүүсүнө киргизүүгө багытталган заманбап тилдик билим берүүнүн аныктоочу принциптеринин бири болуп саналат [6].

Бул ой-сунуш болочок адистерге чет тилин үйрөтүүдө маанилүү жана актуалдуу: өз өлкөсүнүн тили, тарыхы жана маданияты менен тыгыз байланышта окуп жаткан бөтөн тилдин өлкөсүнүн маданиятына кайрылуу маданий аралык жана инсандар аралык байланышты ишке ашырууга, ар кандай тилдик маданияттын өкүлдөрү болгон маектештер тилдердеги окшоштуктарды да, айырмачылыктарды да тапканда, «этникалык константаларды, вербалдык эмес коммуникация каражаттарын, когнитивдик өзгөчөлүктөрдү жана аксиологиялык артыкчылыктарды» [1, 22–24-б.], «тилдер жөнүндө», ошондой эле, жамааттык жашоонун формалары, жергиликтүү жана башка маданият өкүлдөрүнүн материалдык жана руханий ишмердүүлүгүнүн көрүнүктүү үлгүлөрү жөнүндө» билимге ээ болушат [2, 35-б.].

Маданий аралык баарлашуунун өнүктүрүү максатында, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Чет тилдер жана компьютердик лингвистика институтунун болочок адистерине – өздөрүнүн жана башкалардын тил маданиятынын маанисин жана баалуулугун түшүнүү аркылуу бөтөн тилди үйрөнүү иштер окуу процессинде жүргүзүлүүдө.

Чет тилдер жана компьютердик лингвистика институту И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин структуралык бөлүмдөрүнүн бири. Институттун тарыхы 1952-жылдан башталат, В.В.Маяковский атындагы Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык институтунда «Чет тилдер» кафедрасы ачылып, кафедранын биринчи башчысы Т.В. Прищепчик болгон.

В.В. Маяковский атындагы Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык институту - 1945-жылы Фрунзе шаарында Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык училище катары негизделген, 1950-жылдан Мугалимдер институту, ал эми 1952-жылдан В.В. Маяковский атындагы Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык институту болуп уюшулган. 1955-жылы филология факультетинде «Чет тилдер бөлүмү» ачылган. Бул «Чет тилдер бөлүмүн» 1955-1959-жылдары Б.О. Гешеле башкарган. 1955-жылдан баштап «Немис тили экинчи чет тили катары» адистиги боюнча студенттерди биринчи кабыл алуу башталган. 1960-жылы республикалык мектептер үчүн биринчи чет тил мугалимдери даярдалган. «Чет тилдер» кафедрасы, В.В. Маяковский атындагы Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык институтунун бардык факультеттерин тейлеген, 1968-жылы «Чет тилдер» кафедрасы 2 бөлүмгө бөлүнгөн: англис тил жана немис тил бөлүмдөрүнө.

1972-жылдан бери В.В. Маяковский атындагы Кыргыз кыз-келиндер педагогикалык институтунда чет тилдер факультети өзүнүн функциясын аткарып «Немис тили мугалимдерин» даярдоо башталат, ал эми 1980-жылдан баштап «Англис жана немис тилдери боюнча мугалимдерди» жана «Немис жана англис тилдери боюнча мугалимдерди» даярдоо башталат. Ошол замандын күчтүү, көрүнүктүү мугалимдери, атап айтсак С.И. Абдрахманова, Т.С. Сатаров, Н.Г. Позднякова, К. Осмонакунова, К.Б. Бектенова, Ф.И. Юсупов, Н. Клопатович, Н.Д. Турдукеева, В.К. Мулкубатова, А. Жолдошбеков, Ш.К. Кадырова, С.А. Мусаева, Л.Т. Абдулдабекова, Г.К. Кадыркулова, Ф.И. Юсупов, А.А. Бекбалаев, Э.С. Кадыркулова, А. Б. Асылва ж.б. англис жана немис тилдери боюнча жогорку квалификациялуу адистерди, маданий аралык баарлашуунун өнүктүрүүгө даярдоодо баа жеткис салым кошушкан.

Учурда «Чет тилдер жана компьютердик лингвистика» институту заманбап илимий-окуу комплекси болуп саналат. Анда бир миңден ашкан студенттер жана магистранттар окушат, аларга 80ден ашуун жогорку квалификациялуу окутуучулар, илимдин докторлору, профессорлорлор, илимдин кандидаттары, доценттер эмгектенишет.

Бүгүнкү коомдо, маданий аралык баарлашуунун мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейишине байланыштуу инсандын маданий аралык коммуникациялык компетентүүлүгүн изилдөөлөр өзгөчө мааниге ээ, анын өнүгүү деңгээли болочок адистердин, көп маданияттуу социалдык мейкиндиктеги жеке жана кесиптик ийгилигини аныктайт [7]. Ошондон улам, чет тилдер жана компьютердик лингвистика институту көптөгөн жакынкы жана алыскы чет мамлекеттер менен эл аралык байланыш максатында жемиштүү иш алып барышат. Көп маданияттуу социалдык мейкиндиктеги иштер, чет мамлекеттер менен тыгыз мамиледе өтүүдө. Алсак Австрия, Германия, Индия, Великобритания, КМШ, Россия, Казахстан ж.б.

Венгрия мамлекетинин маданияты жана билими менен тааныштыруу, ошондой эле эл аралык байланыш максатында түзүлгөн «Erasmus+project» долбоордун негизинде, Венгрия мамлекетинин Эгер шаарындагы Кароли Эстерхази атындагы Католик университетинде, 2022 жылдын 25 апрельден 29 апрельге чейин кызматташуу келишимин түзүү максатында аталган университетте, ЧТЖКЛИ өкүлдөрү академиялык тажрыйба алмашып келишкен. Кароли Эстерхази атындагы Католик университетинин базасы, илимий лабораториялары, илимий изилдөө борборлору, китепканасы, профессор-окутуучулар курамы, студенттери менен таанышып бир жумалык мөөнөтүн кызыктуу жана жемиштүү өткөрүп келишкен.

Аталган проектин негизинде, Кыргызстан менен Венгриянын ортосундагы өз ара алакалардын андан аркы динамикалуу өсүшүнө шарт түзө турган, илим, билим берүү багытындагы жакшы мүмкүнчүлүктөр үчүн Эгер шаарындагы Кароли Эстерхази атындагы Католик университети менен И. Арабаев атындагы КМУнун ЧТЖКЛИнин ортосунда «Келишим» каралган. «Келишим» боюнча студенттерди, илим жана билим берүү адистерин өз ара алмашуу, мобильдүүлүк боюнча, тажрыйба алмашуу максатында эки өлкөнүн аталган жогорку окуу жайларында илим жана билим тармагында келишимге макулдук алып келишкен. Ошондой эле И. Арабаев атындагы КМУнун ЧТЖКЛИнде “Окуу борборун” ачуу макулдашылган. Бул «Келишим» жаңы шарттарды, кенен мүмкүнчүлүктөрдү ачып бергендиги чындык. Эң алгачкы жемиштүү иштер жүргүзүлгөн. Атап айтсак:

1. Венгер тили сабактары «Келишимдин» негизинде 2022 жылдын март айынан бери институтунда өтүлүүдө. Венгер тил боюнча курсу on-line системада 2022-жылдын биринчи мартынан баштап Давид Кирай ушул күнгө чейин сабак өтөт. 2022-жылдын 29-октябрында, Лингвистика кафедрасынын ага окутуучусу Абдимиталип Ташматов Ош мамлекеттик университетинде Венгрия өлкөсүнөн келип волонтер катары иштеп жаткан Давид Кирай менен жолугушту. Улуттук Венгер сый тамак учурунда алар Венгрия өлкөсүнүн маданияты жөнүндө сүйлөшүштү, ошону менен бирге алар венгер тилин окутуу маселелерин да талкуулашты.

2. Келишимдин негизинде Кыргызстандан институттун өкүлдөрү Венгер тили боюнча жайкы курска катышты. 2022-жылдын 25-июлунан 7-августуна чейин Кароли Эстерхази атындагы Католик университетинде (Эгер, Венгрия) Венгер тили жана маданиятынын эл аралык жайкы курсу болуп өттү. Бул жайкы курска АКШ, Италия, Польша, Чехия жана Кыргызстандын университеттеринин окутуучулары катышты. Эл аралык жайкы курстун максаты катышуучулар тарабынан венгер тилин үйрөнүү, Венгриянын маданияты жана билими менен таанышуу, университеттин “Венгер тили жана маданияты” (“Hungarian Language and Culture”) маданий жана билим берүү программасынын алкагында эл аралык кызматташтыкты өнүктүрүү болгон. Кароли Эстерхази атындагы Католик университети өзүнүн тарыхын 1774-жылга чейин карайт, бүгүнкү күндө ал өнүккөн заманбап инфраструктурага жана илимий-техникалык базага ээ болгон бакалавриат жана магистратура программаларын ишке ашырат, бай китепканасы бар, анда 130 000дөн ашык сейрек кездешүүчү китептер жана орто кылымдык кол жазмалар кездешет. Венгер тили жана маданиятынын эл аралык жайкы курсунун уюштуруучулары университетибиздин жетекчилигине университеттер ортосундагы эки тараптуу кызматташтыкты өнүктүрүүгө кызыктар болгондугу үчүн ыраазычылык билдиришти.

Бул өтүлгөн иш чаралардын негизинде, ушул өлкөлөрдүн тарыхынын, маданиятынын, улуттук кийимдеринин, тамак аштарынын жана салттарынын жакындыгына негизделген достук жана өз ара түшүнүү духунда ар тараптуу кызматташууну өнүктүрүү үчүн өтө зарыл. Чет тилдер жана компьютердик лингвистика институту, аталган чет мамлекеттердеги жогорку окуу жайлары менен ар тараптуу иш чараларды алып барууда, ошондой эле, мындан ары да башка мамлекеттер менен эл аралык мамилелерди түзүүгө даяр, өлкөлөрдүн жана элдердин ортосундагы достук жана кызматташуу мамилелерине даяр.

Чет тилдер жана компьютердик лингвистика институттун көптөгөн бүтүрүүчүлөрү лингвистикалык борборлордо, мектептерде, колледждерде жана жогорку окуу жайларда өз кесиптерин сүйүп, кызыгуу менен эмгектенишет. Институттун бүтүрүүчүлөрү эл аралык байланыштарды түзүү, чет өлкөлүк өнөктөштөр менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү, иштиктүү кат алышууларды жүргүзүү, келишимдерди түзүү, чет элдик иш сапарларын уюштуруу, кызматкерлерди чет өлкөгө билимин жогорулатууга жөнөтүү үчүн чет тилдерин билүү талап кылынган уюмдарда, ошондой эле, дүйнө жүзүнүн төрт бурчунда ийгиликтүү эмгектенишет. Институттун илимий изилдөөгө өзгөчө кызыгуусун жана жөндөмдүүлүгүн көрсөткөн бүтүрүүчүлөрү магистратурада же аспирантурада окуусун улантышат.

Институтка тапшырган студенттердин көп бөлүгү алыскы айылдардан келип, мугалимдер жамаатынын талыкпаган эмгегинин, жогорку деңгээлдеги кесипкөйлүгүнүн аркасы менен дүйнөлүк англис, немис, кытай тилдеринде билим алышат, болочок адистерине жогорку деңгээлде билим, тарбия берүүгө квалификациясын жогорулатууга, илим изилдөө иштери менен алектенишине кошкон салымы абдан чоң [4].

Макалабыздын соңунда изилдөөнүн жыйынтыгы деп белгилеп айта кетсек:

– чет тилин үйрөнүү татаал, көп кырдуу жана жоопкерчиликтүү процесс, анын ийгилиги көптөгөн факторлордон көз каранды, алардын бири маданий аралык баарлашуу тажрыйбасы, ал социалдаштыруунун ийгилигини жана маданияттар аралык компетенттүүлүктү өнүктүрүүнү аныктайт – маанилүү критерий жана кесиптик жана жеке ишмердүүлүк үчүн зарыл;

– маданий аралык баарлашуу чет тилин өздөштүрүүдө да, башка маданияттар жөнүндө билимди тереңдетүүдө да, дүйнөнүн картинасын кеңейтүүдө олуттуу оң натыйжаларга алып келет;

– маданияттар аралык толеранттуулукту, эмпатияны жана маданият менен инсандын мамилесин түшүнүүнү өнүктүрүүгө салым кошот;

– маданияттар аралык баарлашуунун негизинде окуу процессин максаттуу уюштуруу болочок адистерди чет тилин үйрөнүүгө, ар түрдүү өлкөлөрдүн маданиятына болгон кызыгуусун бир топ жогорулатат;

– өз ара аракеттенүү жана кызматташуу көндүмдөрүн калыптандырат, жеке жана кесиптик сапаттарын жана жөндөмдүүлүктөрүн өстүрөт.

Колдонулган адабияттар:

1. Дигина О.Л. Формирование межкультурной коммуникации студентов гуманитарных вузов (на примере изучения иностранного языка): автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Магнитогорск, 2005. – 24 с.

2. Мильруд Р.П., Максимова И.Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 2000. – №4. – С. 15–21.

3. Наролина В.И. Межкультурная коммуникативная компетентность как интегративная способность межкультурного общения специалиста. URL: http://psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2010_2_Narolina.pdf

4. Сартбекова Н.К. Задачи формирования коммуникационной компетентности студентов на уроке английского языка в технических вузах // Вестник КГУ. им. И. Арабаева / Международная научно-практическая конференция «Проблемы и пути повышения профессиональной компетентности педагогических кадров дошкольных и общеобразовательных учреждений в условиях подготовки, переподготовки и повышения квалификации». – 2010. – С. 187–190.

5. Сартбекова Н.К. //Роль иноязычной коммуникативной компетентности будущих инженеров // Известия Вузов. – 2011. – №4. – С. 248–250.

6. Сартбекова Н.К. Проблема формирования коммуникативной компетентности у студентов в процессе обучения иностранному языку // Международная научно-практическая конференция КГУ им. Дж. Баласагына. 11 ноябрь 2011 г. // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. Выпуск 5. ISBN 9967-21533X С. 289-293.

7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2008. – 264 с.

8. Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи. – М.: Высшая школа, 1989. – 236 с.

Рецензент: пед. илим. док., проф. Анаркулов Х.Ф.